

UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DELLA TUSCIA
FACOLTÀ DI LINGUE E LETTERATURE STRANIERE MODERNE
DIPARTIMENTO DI SCIENZE UMANE
CENTRO STUDI SULL'ETÀ DEI SOBIESKI E DELLA POLONIA MODERNA

Quaderni del CESPoM *12*

collana diretta da Gaetano Platania

ISBN: 978-88-7853-126-0

I^a edizione novembre 2009

Edizioni **SETTE CITTÀ**
Via Mazzini 87 • 01100 Viterbo
tel 0761304967 fax 07611760202
info@settecitta.eu • www.settecitta.eu

eata Dagmara Wienska

Z HISTORII ZWIĄZKÓW WŁOSKO-POLSKICH

SOMMARIO

- p. 9 **Gaetano Platania**
Carlo Barberini - „protektor królestwa polskiego” -
w nieopublikowanej korespondencji przechowywanej
w zbiorach watykańskich
- 75 **Gaetano Platania**
Rzeczpospolita i święta kongregacja szerzenia wiary
w czasach wazów
- 141 **Raffaelle Caldarelli**
Język łaciński oraz język polski w wiekach XV-XVI:
spostrzeżenia i problemy
- 157 **Francesca De Caprio**
Listy z Polski do księcia Gonzagi w zasobach Pań-
stwowego Archiwum w Mantui
- 201 **Miłos Jakov**
Listy książąt Lubomirskich do kardynała Karola
Barberiniego
- 221 **Beata Dagmara Wienska**
Włoskie podróże Jarosława Iwaszkiewicza

WSTĘP

Istnieje, jak wiadomo, bardzo bogata bibliografia dotycząca historii szeroko rozumianych stosunków polsko-włoskich. Mimo wszystko pozostaje sporo białych plam na mapie kontaktów między tymi dwoma narodami. Prace zawarte w niniejszym tomie to owoc zainteresowań włoskich i polskich naukowców, którzy zajęli się właśnie takimi mało znanymi, a w niektórych przypadkach, zupełnie nieznanymi zagadnieniami historycznymi, językoznawczymi i literackimi różnych epok, wzbogacając tę niezwykle ciekawą tematykę ale i wytyczając nowe ścieżki badań.

Beata Dagmara Wińska

NOTA WYDAWNICZA

Artykuły G. Platania ukazały się w tomach zbiorowych:

G. Platania, Carlo Barberini – „Protektor Królestwa Polskiego” – w nieopublikowanej korespondencji przechowywanej w zbiorach watykańskich, w: Europa między Italią a Polską i Litwą. Studia, Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 2004 [PAU – Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego, Ogólnego zbioru tom 101], s. 75-120;

G. Platania, Rzeczpospolita i Święta Kongregacja Szerzenia Wiary w czasach Wazów, w: Rzeczpospolita wielu wyznań. Materiały z międzynarodowej konferencji - Kraków, 18-20 listopada 2002, pod redakcją Adama Kaźmierczyka, Andrzeja K. Link-Lenczowskiego, Mariusza Markiewicza i Krystyna Matwijowskiego, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2004, s. 213-251.

Artykuł R. Caldarellego ukazał się w języku włoskim w tomie zbiorowym:

R. Caldarelli, Latino e polacco nei secc. XV-XVI: osservazioni e problemi, in: La cultura latina, italiana, francese nell'Europa centro-orientale. Atti del V Colloquio Internazionale (Viterbo 9-11 ottobre 2003), a cura di Gaetano Platania, Viterbo, Sette Città, 2004 [CESPoM, 9], pp. 35-49.

Artykuły F. De Caprio, M. Jacova i B. D. Wienskiej ukazują się po raz pierwszy.

Gaetano Platania

UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DELLA TUSCIA, VITERBO

CARLO BARBERINI - „PROTEKTOR KRÓLESTWA POLSKIEGO” - W NIEOPUBLIKOWANEJ KORESPONDENCJI PRZECHOWYWANEJ W ZBIORACH WATYKAŃSKICH

1. Sprawy dotyczące stosunków między książętami Europy a Kurią Rzymską przechodziły również przez urząd kardynała protektora, wykonującego zadanie rzecznika protegowanego lub też tego, który chroni, czy też opiekuje się osobami, określonymi terytoriami i korporacjami¹.

O ile sam termin może być związany z *proteotores* rzymskim i z *defensores* lub *protectores* pochodzącymi z historii kościelnej VII-X wieku, prawdziwe pochodzenie urzędu należy przypisać św. Franciszkowi z Asyżu, który zgłosił postulat umieszczenia w regule zakonnej zapisu o figurze purpurata, osoby nazwanej dosłownie „gubernator, protector et corrector” założonego zgromadzenia². W ten sposób uzyskał on zgodę Honoriusza III (?-1226, papieża od 1216 r.), aby kardynał Ugolino Conti został uznany tutorem całego ruchu

¹ Gaetano Moroni w haśle „protektor” cytuje niektóre terminy używane na oznaczenie osoby, która prowadzi działalność skierowaną na ochronę: „protector, patronus, custos, defensor, parens, praeses, tutor, propugnator”. G. Moroni, *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica da S. Pietro sino ai nostri giorni*, Venezia 1852, vol. 55, s. 317-339. W sposób bardziej ogólny: B. Melata, *De cardinale protectore*, „Analecta Ecclesia”, 1902, nr 10, s. 17 i nast.

² Franciszek z Asyżu w zakończeniu Reguły II zalecał wyraźnie swoim następcom, aby prosili za każdym razem nowego papieża o „unum Sanctae Ecclesiae e cardinalibus qui sit gubernator, protector et corrector istius communitatis”. *Opuscula S. Patris Francisci Assisientss secundum codices mss. emendata et denuo edita a PP. Collegii S. Bonaventurae*, [s.l.] 1904, s. 74; Szerzej także: G. Moroni, *Dizionario*, vol 55, s. 317.

franciszkańskiego³.

Obok protektora zgromadzeń kościelnych pojawiła się wkrótce podobna osobistość związana z królestwami, republikami, miastami, zamkami i posiadłościami ziemskimi. Według Giambattisty De Lucci (1614-1683) stanowisko tego rodzaju służyło popieraniu na konsystorzach „i poza nimi, tam gdzie istniała potrzeba: u papieża, przy Świętym.

Kolegium i w innych instytucjach, interesów i prerogatyw tych królestw i księstw, które dana osobistość zobowiązywała się bronić na dworze papieskim. Osoby te są rodzajem wnioskodawców w kolegiach lub protektorów w trybunałach, jako najlepiej poinformowane o obyczajach, zaletach i przywilejach swoich stronników⁴.

W krótkim czasie funkcja protektora była tak nadużywana, że Grzegorz XI (1329-1378, papież od 1370 r.) został zmuszony do wydania „bulli *Cunctos Christi fidelis* (25 maja 1373 r.)⁵, w której zostały lepiej określone atrybuty kardynała protektora sprawującego opiekę nad zgromadzeniami religijnymi, jak i troszczącego się o dobro królestw i księstw obcych. Próba ujęcia tego stanowiska w pewne reguły nie rozwiązała wszakże problemu, bowiem już w 1378 roku Urban VI (1318-1389, papież od 1378 r.) w atmosferze skandalu musiał znów interweniować, próbując położyć kres nadmiernym dochodom, które kardynałowie czerpali z płatności od reprezentowanych książąt. Marcin V (1368-1431, papież od 1417 r.) wkrótce po wstąpieniu na tron św. Piotra ogłosił nawet publicznie, że nie akceptuje metody stosowanej przez protektorów przy wypełnianiu ich zadań oraz zabronił monarchom mianowania swoich osobistych reprezentantów, „ponieważ

³ Bernardino da Siena, *Il Cardinale protettore negli Istituti religiosi specialmente negli Ordini Francescani*, Firenze 1940.

⁴ G.B. De Lucca, *Il Cardinale della S.R. Chiesa pratico*, Roma 1680, rozdział XV, s. 16.

⁵ „Cunctos Christi fidelis super curam ex debito officii Summi Pontificis genere obligamur [...]”. *Bullarium Romanum*, Torino 1859, t. IV, s. 562-565.